

DE INSTITUTIONE NOVITIORUM

LIBER

CUJUS HÆC SUNT CAPITULA :

Quibus modis inveniatur recte vivendi scientia. — CAP. II. Quid in omni actu agendum. — Quid in singulis locis agendum. — CAP. IV. Quid singulis temporibus agendum. — CAP. V. Quae singulas personas agendum. — CAP. VI. Quales se debeant exhibere, qui per doctrinam prolunt. — CAP. VII. De exemplis sanctorum imitandis. — CAP. VIII. De iis quæ in sacris Scripturis attendenda. — CAP. IX. Quomodo in omnibus operibus suis debeat homo esse circumspectus. — Quid sit disciplina, et quantum valeat. — CAP. XI. De disciplina servanda in habitu. — CAP. XII. De disciplina servanda in gestu. — CAP. XIII. De disciplina servanda in locutione, et primo quid sit. — CAP. XIV. Cui loquendum sit. — CAP. XV. Ubi loquendum. — CAP. XVI. Quando tacendo loquendum. — CAP. XVII. Quomodo loquendum sit. — CAP. XVIII. De disciplina in mentis habitu et gestu. — CAP. XIX. De triplici observatione disciplinæ in cibo : et primo quid sit. — CAP. XX. Secundo quantum comedendum. — CAP. XXI. Tertio quomodo comedendum.

PROLOGUS.

s ad beatitudinem perducentibus, quæ sunt scientia, disciplina, bonitas.

fratres, largiente Domino de vana con-
sue hujus sæculi per desiderium sanctum
estis, et ad ipsum qui fecit vos tota men-
tione ac voto redire disponitis, oportet vos
hanc viam discere per quam possitis ad il-
lum quæritis pervenire. Ipse est enim vera
terna vita, extra quem sicut nemo vivere
potest. Ita quicumque in ipso et cum ipso vivit,
est. Si igitur Deum quæritis (imo quia quæ-
ram profecto ac perpetuam beatitudinem
desideratis. Ad beatitudinem autem nemo
potest nisi per virtutem, et virtus non alio
modo raciter apprehenditur, nisi disciplina vir-
tutis negligenter custodiatur. Usus enim di-
scipline ad virtutem animum dirigit, virtus au-
tem beatitudinem perducit. Ac per hoc exerci-
tium disciplinæ esse debet vestra inchoatio, virtus
vero, præmium virtutis æterna beatitudo.
fratres, via, et ista est patria per quam
is et ad quam pervenire desideramus. Hanc
hanc patriam Psalmista viderat cum di-
xit: *Beati immaculati in via, qui ambulant in
conspectu domini (Psal. cxviii).* » Hanc viam et hanc
patriam viderat cum dicebat: *« Disciplina tua
domine in finem (Psal. xvii).* » Disciplina nam-
que in finem corrigit, quia plene et perfecte
se reformans, per virtutem ad beatitudi-
nem perducit. Hanc viam et hanc patriam tunc
viderat cum dicebat: *« Bonitatem et disci-
plinam et scientiam doce me (Psal. cxviii).* » Con-
tinuit namque quod per bonitatem venit ad
finem atque ideo bonitatem doceri se petit,
et hanc ad illum pertingere concupivit. Sed
postquam vidit quod ad bonitatem obtinendam
disciplina necessaria esset; adjunxit et dixit:
« Discipulam doce me. » Paratus enim erat disci-
plinam servare, et non solum ad illam servandam

A spontaneum se obtulit, sed ut illam quoque accipere mereretur, supplicavit. Postremo quia vidit neminem servare posse disciplinam boni operis, qui non habeat scientiam vere discretionis, hanc quoque sibi dari quasi quoddam fundamentum et principium sanctæ conversationis postulavit. *« Bonitatem, inquit, et disciplinam, et scientiam doce me. »* Et ut se idoneum ad hæc discenda ostenderet, novissime secutus adjunxit: *« Quia mandatis tuis credidi (ibid.), »* ac si diceret: *Deo. Ideo docere me debes qualiter tibi servire debeo, quia præceptis tuis jam per contumaciam non resisto; credo bonum esse quod præcipis, credo verum esse quod promittis; acquievi jam propter te mea relinquere et idcirco quæso per te merear tua bona obtinere, « quia mandatis tuis credidi. »* Sic et vos fratres gratia Dei jam credidistis mandatis ejus, reliquistis vestra propter ipsum, quærite nunc sua ab ipso ut mereamini per sua venire ad ipsum. Credidistis mandatis ejus dicentes: *« Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo (Matth. xix).* » Fecistis quod præcepit, speratis quod promisit, petite nunc ab ipso quod ad id obtinendum expedit. Nullus jam carnalis affectus a percipienda gratia ejus vos impedit, reliquistis patrem et matrem, fratres et sorores, cognatos et affines, et præcinxistis vos ad currendam viam ejus. Nihil jam amoris illius præponitis, illum solum quæritis pro quo lucrificando omnia hujus mundi blandimenta quasi absinthium amara, et omnem gloriam atque decorem quasi stercora reputatis. Intrate viam ejus, et currite ad ipsum, tanto citius requiem habebitis, quanto citius ad eum pervenietis. Via ad ipsum sunt scientia, disciplina, bonitas; per scientiam itur ad disciplinam, per disciplinam itur ad bonitatem, per bonitatem itur ad beatitudinem. Hoc est propter quod vobiscum loqui cœpimus, ut quantum Dominus dederit, de hac via qua ad ipsum itur vos instruamus.

CAP. I. Quibus modis inveniatur recte vivendi scientia.

Primum igitur scire debetis quod hanc scientiam (quæ ad institutionem recte et honeste vivendi pertinet) multis modis hominem colligere et comparare sibi oportet, partim ratione, partim doctrina, partim exemplo, partim meditatione sanctarum Scripturarum, partim assidua inspectione operum ac morum suorum. Ratione quidem hoc modo. Debet siquidem diligenter considerare, et quantum valet per semetipsum discernere quid liceat et quid non liceat, quid deceat, et quid non deceat, in omni tactu, et in omni loco, in omni tempore, erga omnem personam.

CAP. II. Quid in omni actu agendum.

In omni actu, hoc est qualiter sacra et divina mysteria impleri oporteat, qualiter humana officia, et quæ ad usum corporis pertinent exercere conveniat. Quam timoratum, quam sollicitum, quam devotum ac religiosum in Dei servitio homo exhibere se debeat, quam spontaneum, quam hilarem, et quam paratum offerre in sublevandis necessitatibus proximorum, quam parcum, quam honestum, et quam nulli importunum in iis quæ ad se pertinent quærendis ac perficiendis præstare, ut semper et sibi sit parcus, et proximo promptus, et Deo devotus! Qualiter assuescat suas in omnibus voluntates frangere, et alienis se voluntatibus (quantum fas et decens esse constiterit) per omnia discas inclinare. Qualis sedens, qualis jacens, qualis ambulans, qualis loquens, qualis tacens, qualis comedens, qualis jejunans, qualis denique aliquid agens, et qualis vacans esse debeat.

CAP. III. Quid in singulis locis agendum.

Non solum autem quid agat, sed etiam in quo loco quid agere debeat, consideret necesse est. Alius est modus habendi in eo loco ubi Deus adoratur, alius in eo ubi corpus reficitur. Alius in eo qui locutioni deputatus est, alius in eo ubi silentium custoditur. Alius denique intus, alius foris, alius in secreto, alius in publico. Et, quamvis in nullo loco disciplinam suam homo deserere debeat, diligentius tamen et magis sollicite ibi conservanda est, ubi vel neglecta pluribus generat scandalum, vel custodita bonæ imitationis exemplum. Discernendum est igitur quæ sint illa quæ in custodienda disciplina nusquam intermitteri possunt, et quæ rursum illa sint quæ pro loco et tempore nunc intermitteri, nunc exerceri volunt. Sæpe tamen illa quæ in publico necessaria sunt, quemdam prius in secreto exercitationis usum exposcunt, quia si ea prorsus in occulto negligimus, uti postmodum eis dum opus est in publico non valemus. Et tunc aut prorsus a disciplina deficientes intuentibus scandalum facimus, aut inepte id quod in nobis non est simulare conantes, irrisorem excitamus.

CAP. IV. Quid singulis temporibus agendum.

Similiter quoque et tempora agendi discernenda sunt. Alius est modus vivendi in nocte, alius in die. Nox tempus est silentii et quietis. Dies tempus laboris, et motionis, et operis. In nocte secum de-

Abent esse homines, et aut fessa membra somno reficere, aut orationibus vel meditationibus sanctis in silentio animum exercere. In die vero de secreto suo in unum coeunt, et mutuo videndos se et imitandos ostendunt. Tunc exempla bonorum operum, tunc exhortationes verborum dare et accipere alium alii et alium ab alio licet. Tunc qui alienos actus scrutatur, impudens jure dicitur; tunc qui alienos actus (quantum expedit) imitari dissimulat, torpens et inutilis merito nominatur. Sed nec eadem esse debet facies nostra postquam refecti sumus, quæ fuit priusquam cibum sumpsimus. Ante sumptum cibum magis hilares nos esse convenit, ne ipsa nostra abstinentia gravis et molesta videatur; post vero magis modestos et tacitos, ne per gulæ vitium crapula nos inflammasse putetur. Ante sumptum cibum, doctrinæ et orationis tempus est; post vero operis, quia et tunc exercendus est animus, dum adhuc ad studium spiritale levis est, et tunc reprimenda est caro, quando calor incentivi ejus per cibum amplius excitatus est. Sic et festi dies aliud studium et alium conversationis modum exigunt, atque alium in quibus operari licet, exposcunt. In illis nos oportet ad ecclesiam studiosius et alacrius convenire, et ad celebranda divina mysteria devotius intendere, atque in oratione diutius perseverare, habitu, incessu et actu majorem devotionem erga cultum divinum demonstrare, nihil non sanctum, nihil non divinum; nihil non ordinatum agere, linguam a vaniloquio cohibere, pedes ab excursu et discursu stringere, oculos comprimere, vultum inclinare, mentem eligere, omnem denique actum et omnem motum cordis pariter et corporis ministerio divino mancipare, atque (ut ita dicam) quadam conversationis novitate festos dies honorare. In cæteris vero diebus quibus operari licet, nullus omnino otiosus apparere, sed unusquisque in eo quod sibi injunctum fuerit, non quod ipse elegerit, opere (quantum scientiæ et virium suarum possibilitas suppetit) sese debet exercere. Quantum enim decoris addit diebus festis quies vacationis, tantum ornamenti confert diebus cæteris labor operis; ita ut et in illis quisquis noluerit esse quietus, judex sit vanitatis suæ, et in istis qui non fuerit studiosus, testis pigritiæ. Carnales siquidem mentes, ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat, vel ne in istis in bono opere se exercent, pigritia ligat. Quapropter non negligenter quidem habenda est in bono opere discretio temporum; quia, sicut malum opus nullo tempore laudabile est, ita bonum opus quodammodo reprehensione dignum judicatur, si tempore opportuno factum non est.

CAP. V. Quid erga singulas personas agendum.

Discretis personarum quantum quidem pertinet ad dilectionem, secundum meritum, quantum vero ad venerationem, secundum ætatem et officium habenda est. Meliores diligere, superiores honorare debemus, quia percontumacia est sive in eo qui propter inferiorem gradum, in homine virtutem de-

sive in eo qui propter vitam inferiorem, A
superiorem contemnit. Istis ergo honor,
impendatur, sic tamen ut et honor isto-
voluntarius, et illorum amor venerandus.
tia enim sine amore magis servilis est, et
ine reverentia puerilis judicari debet. Cum
itur humilitate et reverentia melioribus ex-
um est beneficium dilectionis, ut illis quasi
sitate videamur esse subjecti, et cum tan-
u atque hilaritate superioribus solvendum
quium subjectionis, ut solo potius dilectio-
to illis credamur astricti. Istis sic redda-
quasi nostrum impenderemus; illis sic
mus nostra, quasi suum redderemus.

enique modis discretionem personarum
am ex his colligimus, tribus secundum di- B
na, et tribus secundum conversationem.
ique secundum dignitatem superiores sunt,
ales, alii inferiores. Superioribus obedi-
norem, obsequium et venerationem debe-
libere, cum æqualibus pacem et concor-
ustodire, invicem obsequio, beneficio et
prævenire, in omni actione et verbo supe-
ris locum tribuere. Et si quando fortassis
o negotio eos præire cogamur, cum omni
ite et reverentia quæ facienda sunt non
re sed demonstrare, et si ut ipsi nos præ-
ontigerit, cum alacritate et devotione qua-
ecessitate subjecti obedire. Inferioribus
beneficium et auxilium impendere, nun-
nproperare, sine contumelia corripere, sine C
a gubernare, sine crudelitate castigare,
tate fovere. Venerationem non exigere, so-
i atque æqualitatem amare, majoribus per
i subdi, æqualibus per charitatem obsequi,
us per humilitatem cœquari, præcipienti-
rati, obedientibus modesti, maledicenti-
ti, laudantibus verecundi.

secundum conversationem alios nobis
uperiores, alios quasi æquales, alios quasi
es debemus attendere. Illorum conversatio
est nobis, quorum facta etsi condemnare
esuminus, imitari tamen non debemus.
conversatio par nobis est, quæ sic nostræ
ati temperata est, ut et virtutis exem-
æbeat, et cooperandi facilitate in consor-
os suæ exercitationis admittat. Illorum D
atio supra nos est, quam venerari qui-
admirari possumus, imitari autem non
s. Illorum conversatio superior nobis est,
longum disciplinæ exercitium intantum
runt, ut virtutem illorum nostra infirmi-
nvis incipiat per amorem appetere, per
nem tamen non valet cœquare. Illorum
atio quasi par nobis est, quorum opera
ris viribus temperantur, ut in eis nihil
l possibilitatem nostram excedat, et ta-
votio nostra satis in eis quod imitari pos-
niat. Illorum conversatio quasi inferior
st, qui vel tanta nequeunt, quanta nos
possumus, vel talia faciunt qualia nos imi-

tari non debemus. Proinde in his, talis habenda
est discretio, ut superioribus quidem in omni loco
et in omni opere vel sermone exhibere studeamus
reverentiam, et quidquid egerint aut ubicunque
fuerint, non præsumamus impudenter eis nos
quasi cœquando ingerere. Sic namque debemus
in ejusmodi virtutis exemplum quod imitemur,
quodammodo taciti et a longe considerare, ut ta-
men consortium cooperandi nunquam præsuma-
mus expetere, quatenus dum eis ubique cedimus,
facile ex nostra modestia clareat, quam humilia
de nobis, et quam sublimia de illis sentiamus. Ne-
gligentes vero et maxime eos quarum opera vel
studia reprehensione digna apparent, tali nos
cautela declinare oportet, ut et fugiamus quod fa-
ciunt, et tamen judicare non præsumamus quod
sunt. Cogitemus in ejusmodi, nobis neque dari
exemplum neque permitti iudicium, quia hoc in
eis fortassis ignorantia aut infirmitas excusat, quod
si a nobis fieret, excusationem non haberet. Ita-
que necesse est ut sicut perfectorum societatem
propter reverentiam appetere non præsumimus,
ita quoque istorum consortium propter cautelam
fugiamus, illos honorando, quia talibus sociari
digni non sumus, istos cavendo, quia talibus socia-
ti facile corrumpi possumus. Præterea sicut is qui
superioribus semper sociari appetit, se elatum
esse indicat, ita qui cum pejoribus assidue con-
versari concupiscit, depravatum se esse demon-
strat. Et ideo cum malorum consortium appetere
nolumus, duplex nobis utilitatis fructus provenit,
quia et culpam fugimus, et innocentiam nostræ tes-
timonium perhibemus. Quotidiana igitur et fre-
quens conversatio nostra cum mediis et æquali-
bus nobis esse debet, ita ut inter eos etiam quos-
cunque in bono opere ferventiores cernimus, eo-
rum societatem atque familiaritatem avidius appe-
tamus. Cum his vero tanta nobis pacis et concor-
diæ servandæ diligentia sit, ut in nullo, inquam,
negotio quantum in nobis est, fraterna dilectio
perturbetur. Studeamus eis injuriam nunquam
inferre aut molestiam, illatam vero nobis propter
amorem fraternæ charitatis æquo animo susti-
nere, nihil contentiose aut arroganter erga eos
agere, sed parati semper in omni opere et perti-
naciter insistentibus cedere, et laborantibus li-
benter subvenire. Et quia inter pares nonnun-
quam perversa quædam virtutis æmulatio esse
solet, ut videlicet sibi invicem de successu virtu-
tum invidiant, et ob hoc in exercendo bono opere
tantum ne inferiores videantur, alter alterum
prævenire contendat, tanto nos discretionis mo-
deramine continere necesse est, ut *operam no-
stram, sicut dictum est, neque ingeramus nolenti-
bus, neque petentibus subtrahamus, quia in utro-
que livoris suspicio esse potest.* Si quando autem
in aliquo forte negotio laborantibus opem ferre
cupimus, tanta hoc humilitate et mansuetudine
faciendum est, ut, iisdem ipsis manifestum sit,
quod non excellentiam operis, sed consortium quæ-
ramus laboris. Cæterum quantum pertinet ad nos

summopere nitendum est, nequando vel in labore minus patientes, vel in obedientia præceptorum minus alacres, vel in charitatis operibus exsequendis minus inveniamur ferventes; quatenus bona conversatio nostra eisdem præbeat incitamentum virtutis, a quibus formam et exemplum sumpsit boni operis. Ista, fratres, si assidue voveritis cogitare, scietis et cito intelligentis quæ sit via disciplinæ, quæ vos per exercitium boni operis ducat ad consummationem bonitatis. Sed et si forte ad hæc investiganda atque discernenda quantum expedit per vos minus sufficitis, habebitis Domino adjuvante doctrinam et exempla bonorum, ubi et facienda audietis et facta videbitis. Et ne in hac etiam parte vobis ministerium nostræ exhortationis desit, ostendam nunc breviter quales vos vel ad percipiendam doctrinam, vel ad imitanda exempla bonorum exhibere debeatis.

CAP. VI. *Quales se debeant exhibere qui per doctrinam proficere volunt.*

Quoniam igitur ad scholam virtutum erudiendi acceditis, scire debetis contentiones verborum nullo modo deinceps ad vos pertinere, quia spiritualis doctrinæ studium non litigantes, sed auscultantes requirit, sicut per Moysen populo in lege Dei erudiendo dicitur: *Audi Israel et observa ut facias (Deut. vi)*; non dixit: *Et loquere sed potius tace*. Et sicut apostolus Jacobus admonet dicens: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram (Jac. i)*. Et videte quam convenienter postquam multiloquium prohibuit, etiam de cavenda ira præceptum subjunxit, dicens: *tardus ad loquendum, et tardus ad iram, ut patenter ostenderet quod qui linguam suam a multiloquio non vult compescere, non poterit diu animum suum a furore iracundiæ illæsum custodire*. Multiloquium enim contentiones generat; contentiones vero ad jurgia et maledicta linguam excitant; maledicta autem ad iracundiam et (quod adhuc gravius est) ad fraternum odium animum inflamment. Propterea Scriptura dicit: *In multiloquio peccatum non deerit et in multiloquio peccatum non effugies (Prov. x)*. Et Jacobus apostolus omne genus bestiarum domari posse asserit: *Linguam, pestem esse indomabilem, quæ universam rotam nativitatis nostræ inflammat, et ob hoc perfectum esse virum qui in lingua sua non offendit (Jac. iii)*. Nam quin rixæ et contentiones de pestifera semper radice oriantur, dubium non est, quoniam nisi cor prius intrinsecus per elationem intumesceret, nequaquam lingua foris a custodia humilitatis suæ in contumeliam verborum se relaxaret. Sed dum superbe præ aliis sapientes videri volumus, erubescimus vel nostram ignorantiam ab aliis argui, vel aliorum sapientiam quasi ad nostram depressionem approbari. Sicque nonnunquam contra conscientiam nostram, vel nostrum errorem impudenter defendimus, vel alterius veritatem malitiose impugnamus. Hæc est

^A *sapientia hujus mundi*, quam idem Jacobus apostolus *carnalem vocat et diabolicam quæ versuta est et maligna (ibid.)*, illas solummodo astutiæ vias exquirens quibus possit errorem suum legere, et alienam veritatem quamvis manifestam, in opinione stultorum et insipientium hominum depravare. Sed non talis est sapientia quæ desursum venit, quæ nescit etiam semetipsam contra veritatem diligere, semper parata vel bonum quod non habet ab habentibus libenter petere, vel malum quod sustinet cum aliis et coram aliis veraciter accusare. Propterea de ipsa idem Jacobus apostolus sic ait: *Sapientia autem quæ desursum est primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, judicans sine simulatione (ibid.)*. Proinde, fratres charissimi, linguam vestram a superfluitate non solum inanium verborum restringite, sed in ipsis etiam quæ recta sunt mensuram et modum tenete, et in collatione sanctorum magis auditores quam doctores esse eligit. Os clausum et aures apertas habete, et quanto estis ad loquendum modestiores, tanto estote ad intelligendum sagaciores. Sufficiat vobis (si forte res sic exigat) quod sapitis petentibus humiliter insinuare, contra resistentes autem nunquam præsumatis pertinaciter dicta vestra defendere, quia sicut jam vobis prædiximus, multarum modestiarum causas jurgia ministrant, et mox ut lingua indiscrete ad multiloquium resolvitur, ad disturbendam pacem cordis vestri quasi janua hosti aperitur. Restat ergo, fratres, ut si vere discipuli veritatis esse cupitis, tales vos studeatis exhibere quibus veritas facile persuaderi possit, quia et ipsa doctrina veritatis tales auditores amat, qui eam et a sapientibus exhibitam humiliter suscipiunt, a simplicioribus quoque administratam arroganter non contemnunt, qui in scientia Dei, hoc in peritia bene agendi cunctos prudentiores et sapientiores quam se esse existimant, nec erubescunt magistros habere omnes, a quibus discere possunt quod ignorant, qui bene dicta omnium libenter approbant, errores vero alienos (quantum ad se pertinere cognoverunt) pro tempore student vel modeste corripere, vel prudenter dissimulare. Qui denique studium scientiæ, morum disciplina exornant, et mansuetudinem ac modestiam mentis suæ non solum in custodia oris, sed etiam in habitu et gestu corporis sui demonstrant. Sed et de bonorum exemplis quæ in præsentī vobis dicenda existimo, paucis nunc (si potero) verbis demonstrabo.

CAP. VII. *De exemplis sanctorum imitandis.*

Quare putatis, fratres, vitam et conversationem bonorum imitari præcipimur, nisi ut per eorum imitationem ad novæ vitæ similitudinem reformemur? In ipsis siquidem similitudinis Dei forma expressa est, et idcirco cum eis per imitationem imprimimur, ad ejusdem similitudinis imaginem nos quoque figuramur. Sed sciendum est quod nisi prius cera emollita fuerit, formam non recipit, sic

imo quidem per manum actionis alienæ ad
 am virtutis non flectitur, nisi prius per humi-
 am ab omni elationis et contradictionis rigore
 iatur. Neque enim per exemplum alterius ali-
 do in melius reformari poterit, qui adhuc per
 omnis vitium et bona aliena oppugnat, et sua
 defendit. Necesse est ergo ut si veraciter
 s imitari volumus, prius per veram humili-
 tatem ad obedientiam corda nostra temperemus,
 minus vita nostra tanto citius ad novitatem re-
 quanto promptius in omnem quam viderit
 is speciem, per voluntariam obedientiam se-
 at, et tanto altius ei vestigium alienæ boni-
 tatis inceptat inhærere, quanto arctius studet bona
 imitari potius quam carpere. Aliam nobis
 non contemnendam considerationem ad-
 mens negotium forma sigilli exhibet. Figura
 que quæ in sigillo foris eminet, impressione
 introrsum signata apparet, et quæ in sigillo
 secus sculpta ostenditur, in cera exterius fi-
 a demonstratur. Quid ergo aliud in isto no-
 minatur, nisi quia nos qui per exemplum bo-
 na, quasi per quoddam sigillum optime ex-
 um reformari cupimus, quædam in eis su-
 et quasi eminentia, quædam vero abjecta et
 depressa operum vestigia invenimus? San-
 n quippe opera quæ quantum ad existimatio-
 nominum non ad dignitatem, sed ad utilita-
 vertinent, illa in conversatione eorum quasi
 un pressa jacent. Quando vero talia operan-
 iæ humanas mentes in admirationem sui
 hunt, quasi quasdam in se eminentes scul-
 ostendunt. Quod ergo in illis eminet, in no-
 rorum recondi debet, et quod in illis de-
 m est, in nobis est erigendum, quia nos cum
 eorum ad imitationem trahimus, sublimia
 a in abscondito et abjecta in manifesto fa-
 ebemus, ne vel illa si ostendantur per amo-
 cepti favoris inani gloriæ servire incipiant,
 si abscondantur per timorem vilitatis, præ-
 retributionis amittant. Nescio quam homo
 ps habeat excusationem ignorantiae, cui tot
 æ demonstrantur, quibus possit ad scien-
 eritatis pervenire. Ecce post discretionem
 s propriæ per quam dirigitur, post doctri-
 ipientium per quam eruditur, post exempla
 um quibus instruitur, adduntur etiam præ-
 Scripturarum, quibus ab omnem vivendi
 m informatur. Postremo adjunguntur ten-
 s, quibus exercitatus per quotidianam
 ntiam de veritate præceptorum certior effi-

VIII. De iis quæ in sacris Scripturis sunt attendenda.

utem fratres, qui scholam disciplinæ jam
 s, in lectione divina prius debetis quærere,
 iores instruat ad virtutem, quam quod sen-
 suat ad subtilitatem, magisque velle infor-
 ræceptis Scripturarum, quam quæstionibus
 ri. Cum igitur divinas Scripturas legitis, so-
 erpendite quid ibi dictum sit ad excitandum

A in vobis amorem Dei, quid ad contemptum sæculi,
 quid ad cavendas insidias inimici, quid ad bonos
 affectus nutriendos et parva desideria extinguenda
 valeat, et quid citius cor per compunctionis arde-
 rem accendat. Quid disciplinam in opere, quid hu-
 militatem in cogitatione, quid patientiam in adver-
 sis habere doceat, quid denique ad agenda bona
 securum, et ad mala cavenda doceat esse circum-
 spectum. Hoc modo lecta scriptura intelligentiam
 confert salutarem, et hanc ipsam sapientiam
 (quam pro virtute libenter despicitis) melius post-
 modum per virtutem invenitis.

CAP. IX. Quomodo in omnibus operibus suis debeat homo esse circumspectus.

Restat hoc novissimum et maxime fortassis præ-
 cæteris necessarium, ut videlicet homo in omnibus
 operibus suis sit circumspectus et providus, quo-
 tidiana discussione cogitationes, locutiones pariter
 et facta sua apud semetipsum examinet. Sapientes
 quippe semper agendo discunt, et per exercitium
 bonorum operum quotidianis profectibus in mayo-
 rem virtutis agnitionem excrescunt. Per experien-
 tiam namque eorum quæ faciunt, ad ea quæ post-
 modum agenda erunt, cautiores fiunt. Videt enim
 quod sæpe opus quod bona intentione inchoari
 creditur, tanto citius hominem in deceptionis la-
 queum præcipitat, quanto de intentionis suæ prin-
 cipio securus finem actionis minus observat, et
 imprudens quasi via plana ad foveam currit, quia
 videt quid faciat, sed quid factum suum sequi de-
 beat, non attendit. Item non considerat quod non-
 nunquam evenire solet, ut affectus animi ita am-
 bignus sit, ut nisi ex fine operis discernere non
 possit homo qualitatem suæ intentionis. Si vero di-
 ligenter consideret ad quem finem tendat mentis
 affectio, tunc jam plane vitium esse dignoscitur, in
 quo prius sibi animus falso de virtute blandieba-
 tur. Et rursus invenitur aliud adhuc esse propter
 quod circumspectio homini ubique necessaria est,
 quoniam ad id etiam quod bonum est, agendum
 tanto magis homo peritus efficitur, quanto diligen-
 tius facta sua circumspiciens, seipsum quotidie
 in proficiendo superare conatur, cum sollicite
 attendit quid agat, quid agere debeat, utrum id
 quod faciendum est, faciat; utrum quantum et
 qualiter faciendum est faciat; utrum bono operi
 malum aliquod non admisceat; utrum bonum,
 quod agit quanta oportet devotione impleat; utrum
 alterius ut suum bonum diligat; utrum suam ut
 alterius malum reprehendat. Per singulos dies
 vitam suam ad iudicium vocat, mane quando
 surgere debet considerat quid egerit per no-
 tem; in vespere quando cubitum vadit, con-
 siderat quid egerit per diem, quantum ad bona
 agenda solito alacrior, quantum ad mala vincenda
 solito constantior. Si quid ex iis quæ agenda non
 erant præsumpserit, si in aliquo opere suo insidiis
 inimici supplantatus sit, qualiter demum per in-
 dicium transactæ deceptionis futuram illius frau-
 dem cavere possit, quatenus eum nec superveniens

tentatio improvidum ad malum opus dejiciat, neque indiscretum in bono opere præsens negligentia fallat. Quisquis cor suum in ejusmodi studio exercet, existimo quod cito ad illam bonam et salubrem scientiam perveniat, quam, sicut supra diximus, ad servandam disciplinam et bonitatem psalmista dari sibi postulabat. Restat igitur nunc ut ea quoque, quæ de disciplina nobis demonstranda sunt, proferamus. Docebimus ergo vos primum quid sit disciplina, deinde quid valeat, postremo quomodo observari debeat.

CAP. X. *Quid sit disciplina, et quantum valeat.*

Disciplina est conversatio bona et honesta, cui parum est mala non facere, sed studet etiam in iis quæ bene agit per cuncta irreprehensibilis apparere. Item disciplina est membrorum omnium motus ordinatus, et dispositio decens in omni habitu et actione. Audistis quid sit disciplina, nunc attendite quam utilis et quam necessaria sit. Disciplina est compes cupiditatis, malorum desideriorum carcer, frenum lasciviæ, elationis jugum, vinculum iracundiæ, quæ domat intemperantiam, levitatem ligat, et omnes inordinatos motus mentis atque illicitos appetitus suffocat. Sicut enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio corporis, ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur. Et paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam mali motus ejus foras fluere non sinuntur. Integritas ergo virtutis est, quando per internam mentis custodiam ordinate reguntur membra corporis. Interior namque est custodia, quæ ordinata servat exterius corporis membra. Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foras in inconstantiam motionis defluit, atque exteriori mobilitate indicat quod nulla interius radice subsistat. Unde per Salomonem dicitur: *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat* (Prov. vi). Propterea enim hunc talem (quem de indisciplinam et discordiam pariter notare voluit) prius apostatam nominavit, quia nisi prius intus a conspectu Conditoris aversione mentis caderet, foris postmodum ad inconstantiam et seminanda jurgia non veniret. Liganda ergo sunt foris per disciplinam membra corporis, ut intrinsecus solidetur status mentis, quatenus dum undique exterior custodia interiori mobilitati coercendæ opponitur, tandem mens ad pacem in semetipsa colligatur. Omnium namque vitiorum motus disciplina coercet, et quantum mala desideria foris coercendo comprimit, tantum per eam bonum desiderium interius convalescit. Paulatimque eadem virtutis forma per consuetudinem menti imprimitur, quæ foris per disciplinam in habitu corporis conservatur. Ecce vidimus quantum valeat disciplina, nunc qualiter custodiri debeat consideremus. Quatuor sunt præcipue in quibus servanda est disciplina, in habitu, in gestu, in locutione, in mensa, id est comestione.

A CAP. XI. *De disciplina servanda in habitu.*

In habitu quinque modis disciplina custoditur, in genere et qualitate, in colore et formatione et coaptatione vestimentorum. In genere, scilicet ne sint vestimenta nostra nimis pretiosa. In qualitate, ne nimis sint subtilia vel mollia. In colore, ne nimis sint nitida, sive quolibet alio modo supra quam proposito religiosæ conversationis expetit fuscata. In formatione, ut sint decenter et religiose composita, et humilitatis signum habentia, id est non nimis magna aut dependentia, aut fluxa, nec nimis stricta, sive quolibet alio modo secundum sæculi vanitatem detorta. Coaptatio ad modum portandi pertinet, nam sunt quidam stulti qui stultis placere cupientes, quodam artificio vestimenta sua circa se componunt. Alii vero majori scurrilitate ridiculose transvertunt, alii autem ut pompam de se faciant, explicant ea, et quantum possunt, latius distendunt. Alii temere corrugata in unum colligunt, alii contorquentes et complectentes involvunt. Alii toto conanime stringentes et findentes ea, omnia corporis sui lineamenta, inverecundissima quadam turpitudine aspicientibus numeranda exponunt. Alii jactando et ventilando pannos suos, levitatem mentis suæ ex ipsa habitus sui mobilitate ostendunt. Alii incedentes sinuoso syrmate terram verrunt et limbis dependentibus, imo retro consequentibus caudis in similitudinem vulpium vestigia sua obducunt. Bene profecto, ut postquam pertransierint, pereat memoria illorum, ne sint amplius in recordatione in terra viventium. Qui ut ostendant de numero illorum se esse, de quibus Psalmista dicit: *Non sic impii non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ* (Psal. i), quacunque perrexerint, quasi turbo tempestatis pulverem concitant, et ipsi filii tenebrarum illud lumen foris oculis hominum subtrahunt, quod intus cæcata mente perdidit. Est tamen in quo de eis etiam in præsentis vite vindictam capimus, quia iisdem suis pannis quibus nebulam pulveris luminibus nostris injiciunt, ad complandam viam pedibus nostris, lutum platearum abstergunt. Quid amplius dicam? Tædet me omnia vanitatis ostentamenta numerare, in quibus stulti et vecordes, mulieribus, imo meretricibus studia sua auferunt, et tanto dedecore quanta superstitione cum habitu pene sexum mutaverunt. Alii sunt mille modi quibus homines vanissimi et superstitiosissimi spectaculum de se intuentibus præbere concupiscunt. Sed hæc omnia servus Dei magna debet constantia despiciere, cum videat nullos nisi stultos et irrisione dignissimos studiis talibus deservire. Hæc enim omnia veræ religioni contrariæ sunt et omnes qui studium et curam his adhibeant, quantum a religione alieni sint, patenter ostendunt. Sed gratia Dei omnes qui modo in religione constituti talibus student, et per hæc hominibus placere cupiunt, omnibus hominibus magis viles et contemptibiles fiunt. Et econverso qui hæc propter Deum despiciunt,

olum coram Deo, sed etiam coram homini-
 hariores et honorabiliores existunt. Eant ergo
 miseri et stulti ac omnis honestatis ignari,
 et comant pannos suos, qui non intelligunt
 iuste in viris religiosam vitam professis cul-
 retiosarum vestium reprehenditur, qui per
 olum Paulum etiam feminis prohibetur, non,
 t, *in veste pretiosa* (I Tim. II). Videant ergo
 la non dico reprehensione sed confusione,
 otius quanta damnatione digni sunt, qui in
 sitio religionis, cultui pretiosarum vestium
 nt, quia *dives ille qui in Evangelio purpura*
iso induitur, postea in tormentis inferni æter-
r cruciandus sepelitur (Luc. XVI). Quid autem
 rpura nisi color et pretium, et quid in bysso
 ollities reprehenditur? Cum ergo carni suæ
 purpura decorem, et in bysso mollitiem adhi-
 3 dicitur, procul dubio superbus simul et
 iosus fuisse comprobatur. Qui ergo corpori
 orius illicite fomenta vitiorum exhibuit, jure
 odum hoc cruciandum flamma tormento-
 acceptit. Et tamen dives iste nondum propriis
 abrenuntiaverat, sed quia in iis quæ possi-
 : temperantiam servare noluit, post illicitum
 rerum temporalium ad pœnam sempiter-
 pervenit. Si igitur ille quia propriis abusus
 ntam damnationem meruit, quid putamus
 acient, qui propria non habentes alienam
 osynam cultui suæ elationis impendere non
 aescunt? Væ eis quia ipsi (sicut per prophe-
 licitur) *peccata populi comedunt* (Ose. IV),
 timas *in profundum* declinant (Ose. V), quia
 alii pro redemptione animarum suarum
 nt, hoc ipsi accipientes per illicitum usum
 mnationem animarum suarum convertunt.
 ronæ *superbiæ Ephraim et flori decidenti*
 XVIII), quia *omnis caro fenum et omnis glo-*
us quasi flos agri. Exsiccatum est fenum et
t flos, quia spiritus iracundiæ Domini exsuf-
in illud. Exsiccatum est fenum et cecidit
verbum autem Domini manet in æternum
 XL). Quid igitur *superbit cinis et pulvis* (Eccl.
 mus *evanescens et vapor ad modicum pa-*
 (Jacob. IV). Quid est homo nisi *putredo, et*
hominis nisi vermis? Vermis ipse, et vermis
litas ejus, hæreditabit enim homo vermes,
 s, *serpentes* (Eccl. X). Quantumque excolatur
 etur, quid est aliud caro quam caro? Quid
 prodest in habitu qui foris ad tempus ad-
 , gloriam quærere, et corruptionis putredi-
 quæ in nobis est et semper permanet, non
 lerare? Propterea debent amatores religio-
 pere demonstrare quantum ipsi terrena
 niant, nec carnem quæ moritura est cul-
 perstitioso excolere, sed pompæ indu-
 rum, morum ornamenta anteferre. Vesti-
 i plus vilia quam pretiosa, plus grossa
 subtilia, plus aspera quam mollia, plus fu-
 quam nitida, plus neglecte quam accurate
 osita vel adaptata amare, quatenus si non
 at in vestimentis suis per omnia commodita-

A tem abscindere, nunquam tamen præsumant eis
 uti ad ostentationem. Poterant hæc fortassis bene-
 volis ad eruditionem modestiæ et humilitatis suffi-
 cere, sed scio duos et rebelles animos, nisi ad
 hæc mordacioribus lupatis frenati fuerint, non fa-
 cile a via pristini erroris declinare. Quos quidem
 oportet in cunctis observationibus usque ad un-
 guem stringere, et ut nullus deviandi locus tergi-
 versationi relinquatur, ad singula vestigia deter-
 minatis præceptionibus obligare.

CAP. XII. De disciplina servanda in gestu.

Gestus est motus et figuratio membrorum cor-
 poris, ad omnem agendi et habendi modum; hic
 sex modis reprehensibilis invenitur, scilicet, si est
 aut mollis, aut dissolutus, aut tardus, aut citatus,
 aut procax, aut turbidus. Mollis significat lasciviam,
 dissolutus negligentiam, tardus pigritiam,
 citatus inconstantiam, procax superbiam, turbidus
 iracundiam. Nam quod inordinati motus cor-
 poris, corruptionem et dissolutionem indicent
 mentis superius jam demonstratum est; ubi Salo-
 monis testimonio virum apostatam exterioribus
 indiciis aversionem animi sui promentem ostendi-
 mus. Ait enim: *Homo apostata, vir inutilis, gra-*
ditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito
loquitur (Prov. VI), quia videlicet cum mens inte-
 rius a custodia sui solvitur, membra foris ad om-
 nem actum inordinate commoventur. Et velut
 corpus paralytici modum quidem habet, sed offi-
 cia membrorum in suis actionibus servare non
 valet, sic iste impatientia quidem et fluctuatione
 mentis ad quælibet præceptum impellitur, sed in
 omnibus quæ agit nullo rationis moderamine gu-
 bernatur. Sed sciendum est quod in his vitiosis
 gestibus quidam inter se similes quodammodo
 esse videntur, et quemadmodum vitia de quibus
 nascuntur, inter se non multum discrepant, ita
 ipsi quoque motus exteriores quamdam inter se
 concordiam perversitatis observant; sicut similes
 sunt gestus mollis et procax, dissolutus et tardus,
 citatus et turbidus, quia et vitia ipsa inter se simi-
 lia sunt, sicut et lascivia, et jactantia, negligentia
 et pigritia, inquietudo et impatientia. Propterea
 omnes isti inordinati gestus, quia de interioribus
 animæ prodeunt corruptionibus, in multis Scri-
 pturarum locis graviter argui et reprehendi, inve-
 niuntur; quæ, etsi per singula enumerare non
 possumus, ne tamen pro nihilo rem in tantum
 exaggerare videamur, quædam ex his exempli
 causa revolvemus. De molli et procaci gestu lasciviam
 et arrogantem animam Dominus per Isaiam
 prophetam arguit, dicens: *Descende, sede in pul-*
vere, virgo filia Babylonis, sede in terra, non est
solium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocabe-
ris mollis et terrena. Tolle molam, molle farinam,
denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum,
revela crura, transi flumina (Isa. XLVII). Et post
 pauca: *Sede, tace, intra in tenebras, filia Chal-*
dæorum, quia non vocaberis ultra domina regno-
 rum (ibid.). Quæ ergo descendere præcipitur, de
 procaci gestu et typo arrogantis increpatur. Unde

et bene subjungitur, *non est solum filia Chaldaeorum*; quia sæpe homo apud alios tanto magis despectus habetur, quanto magis apud seipsam per tumorem arrogantiae extollitur, ut impleatur illa sententia Veritatis qua dicitur: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et omnis qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv). De quo adhuc subinfertur cum dicitur: *Sede, tace, intra tenebras, filia Chaldaeorum, quia non vocaberis ultra domina regnorum* (Isa. xlvii). Magna etenim tunc hominem confusio sequitur, quando se ab aliis despici videt, etiam pro eo in quo ipse gloriatur. Sed quia lascivia et mollities amica est procacibus et superbis, increpata arrogantia, lasciviam etiam arguit cum subjungit: *Tolle molam, mole farinam, denuda turpitudinem, discooperi humerum, revela crura, transi flumina, quia ultra non vocaberis mollis et tenera* (ibid.). Quam sit ergo odibilis apud Deum lascivia et procacitas, ex hoc patenter ostenditur, quod Scriptura tam districta animadversione et dejectionem arrogantibus, et asperitatem mollibus superventuram comminatur. Hinc est rursus quod per eundem Isaiam contra lascivos et procaces dicitur: *Hæc dicit Dominus: Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant et plaudebant, ambulabant, et pedibus suis composito gradu incedebant, decalvabit Dominus verticem filiarum Sion* (Isa. iii). *Ambulabant extento collo et nutibus oculorum*, hic notatur arrogantia. *Ibant et plaudebant, ambulabant, et pedibus suis composito gradu incedebant*, hic notatur lascivia. Sequitur: *Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion*, hæc est pœna arrogantium. *Et Dominus crinem earum nudabit*, hæc est pœna lasciviorum. Et quia hæc vitia luxus pretiosarum vestium sequi solet, pœna quoque ejus subinfertur cum dicitur: *In die illa auferet Dominus ornatum calceamentorum et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoria, et inaures, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et pallia, linteamina, et acus, et specula, et sindones, et vitas, et theristra; et erit pro suavi odore, fetor; et pro zona, funiculus; et pro crispanti crine, calvitium; et pro fascia pectorali, cilicium* (ibid.). Ecce quam diligenter omnia

Dissolutum et tardum Salomon arguit dicens: *Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam* (Prov. xxiv). *Usquequo piger dormies, usquequo de somno non consurgis?* (Prov. vi). *Paululum dormies, modicum dormitabis pauxillum manus conseres ut quiescas, et veniet quasi cursor egestas tua, et mendicitas tua quasi vir armatus* (Prov. xxiv). Et rursus: *Vade ad formicam, o piger, et considera*

A vias ejus et disce prudentiam, quæ, cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, et congregat quod comedat in hieme (Prov. vi). Item de pigro: *Sicut acetum dentibus, et fumes oculis, sic piger iis qui miserunt illum* (Prov. x). Et de dissoluto: *Manus fortium dominabitur, quæ autem remissa est, tributis serviet* (Prov. xii). Et iterum de pigro: *Vult et non vult piger, anima autem operantium impinguitur* (Prov. xiii). Rursum de dissoluto: *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis* (Prov. xviii). Item de pigro: *Abcondit piger manum suam sub ascella, et laborat si ad os suum applicuerit eam* (Prov. xix). Item: *Desideria accidunt pigrum, noluerunt enim quidquam manus ejus operari* (Prov. xxi). Et iterum: *Dicit piger: Leo est in via, in medio platearum occidendus sum* (Prov. xxii). Item: *Sicut ostiam in cardine suo, sic piger vertitur in lecto* (Prov. xxvi). Et in libro Ecclesiastico de pigro, tardo et dissoluto dicitur: *In lapide luteo lapidabitur piger, et omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidabitur piger, et omnis qui tetigerit eum, excutiet manus suas* (Eccli. xxii). Multa sunt alia si enumerare velim, quæ ad increpationem, vel ad irrisionem horum in Scripturis dicuntur, de quibus hæc ad exhortationem præsentem vobis dicta sufficere possunt.

Citatus vel inquietus simul et turbidus gestus per Salomonem iterum reprehenduntur, ubi, sicut jam in superiori exemplo demonstravimus, de viro apostata dicitur: *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum et omni tempore jurgia seminat* (Prov. vi). Huic exemplo veniet perditio sua, nec habebit ultra medicinam. Quam sit enim perditioni proximus, ipse sua actione satis demonstrat, qui per inquietudinis vitium in semetipso pacem perdit etiam priusquam foris obsistentem inveniat. Et qua præcipitandus sit patet, si occasionem furoris invenerit, quem nullo turbante exterius sua intus levitas et impatientia ad furorem præcipitem rapit. Unde bene postquam inconstantiae et levitatis signa enumeravit, dicens: *Annuat oculis digito loquitur, terit pede*, novissime indicium furoris expressit, dicens: *Omni tempore jurgia seminat*. Quia, sicut dictum est, primum per levitatis vitium et inquietudinem pax internæ tranquillitatis dissolvitur, ac sic deinde agitata mens in foveam furoris præcipitatur. Quamvis enim id ipsum quod dixit, *graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur*, tam furoris quam inquietudinis signum sit, tamen hic esse solet ordo perditionis, ut primum homo per inquietudinem, constantiam gravitatis deserat, ac si tandem usque ad impatientiam furoris erumpat. Habet etiam hic gestus, id est citatus sive inquietus, cum molli ac procaci affinitatem, quia levitas aliquando lasciviam, aliquando impatientiam designat. Inquietus gestus lascivo et procaci concordat, sicut per Salomonem dicitur: *De fenestra domus meæ per cancellos prospexi, et vi-*

arvulos, considero vecordem juvenem, qui t per plateas juxta angulum, et prope viam alienæ graditur in obscuro, ad vesperante noctis tenebris et caligine. Et ecce mulier illi ornatu meretricio, præparata ad casus animas, garrula et vaga, quietis impatiens, ilens in domo consistere pedibus suis; nunc vult in plateis, nunc juxta angulos insidians, hensumque deosculatur juvenem, et procaci blanditur (Prov. vii). Statim eam sequitur bos ad victimam ductus, et quasi agnus lassus et ignorans, et nescit quod ad vincula stultatur, donec transfigat sagitta securus ejus, si avis festinet ad laqueum, et nescit quia de solo animæ illius agitur; viæ inferi domus ejus, vult interiora mortis (ibid.). Nemo ergo quis putet parum relinquere eos qui contra disciplinam ad turpes motus, et inordinatas gestiones membra sua inflectunt, quia nunquam cura tam severe istos exteriores corporis motibus reprehenderet, nisi omnis exterioris vitæ inhonesta figuratio et motio indecens, ab omni mentis corruptione manaret. Propterea magnum valet disciplina ad coercendos pravos motus, quatenus mala desideria dum per curam disciplinæ stringuntur ne foras effluant, tandem quando etiam interius surgere ac moveri non desuescant. Quia igitur vitia gesticulationes descripsimus, ordo exigit, ut nunc quis sit in gestu modus disciplinæ, definiamus, quod pertinet per singula facere non possumus, manent expedit aliquid inde ad eruditionem dirigam omnino silere. Primum ergo diligenter servandum est, ut singula membra suum officium, neque usurpent alienum, deinde unumquodque suum opus tam decenter ac modeste impleat, quatenus per indisciplinam aspersionem oculos non offendat. Nam in quolibet homine hæc, dignum reprehensione est, sive si membra inter se actus suos confundant, sive si non recte agere debent, recte non expleant. Ratio actionum in membris conservanda est, ut utrumque agat unumquodque membrum ad quod pertinet, ut neque loquatur manus, neque os loquitur, nec oculus linguæ officium assumat. Sunt quidam qui nisi buccis patentibus auscultarent, et quasi per os sensus ad cor influerent, palatum ad verba loquentis aperiunt. Alii adhuc pejus est!) in agendo vel audiendo canes sitientes linguam protendunt, et ad verba actiones velut molam labia torquendo circumferunt. Alii loquentes digitum extendunt, supercilia erigunt, et oculos in orbem rotantes, aut in aliam quadam consideratione defigentes, cum intrinsecus magnificentiae conatus ostendunt. Alii caput jaectant, comam excutiunt, vestimenta extendendo ridiculam satisfactionis ostentationem fingunt. Alii quasi ambæ aures ad aurum factæ non sint, alteram tantum colloquium voci venienti opponunt. Alii typum nescio

A quem figurantes, oculorum inter videndum alterum claudunt, alterum aperiunt. Alii majori ridiculo dimidiato ore loquuntur. Sunt præterea mille larvæ, mille subsannationes et corrugationes narium, mille valgia et contortiones labiorum, quæ pulchritudinem faciei et decorem disciplinæ deformant. Est enim facies, disciplinæ speculum, cui tanto major custodia adhibenda est, quanto minus si quid in ea peccatum fuerit, celari potest. Temperanda est igitur facies et mortificanda in gestu suo, ita ut nec proterve exasperetur, nec molliter dissolvatur, sed semper habeat et rigidam dulcedinem, et dulcem rigorem. Alii navigant brachiis incedentes, et duplici quodam monstro, uno et eodem tempore pedibus deorsum in terra ambulat et lacertis sursum in aere volant. Quod est quæso monstrum hoc, quod simul in se fingit et hominis incessum, et navis remigium, et avis volatum? Libet in hoc, poeticæ illius subsannationis elogio proclamare:

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne.*

(HORAT. in Arte poet. v. 4-5).

Certe tale mihi videtur hoc portentosæ figurationis schema:

*.....Cujus velut ægri somnia venæ
Fingentur species, ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ.*

(Ibid. v. 7-10).

C Sed ne forte satiram potius quam doctrinam edere videamur (cum plurima adhuc enumeranda supersint) modestiæ hic quoque oblivisci non debemus. Etiam sic fortassis negligentibus et indisciplinatis quantum ipsi in his erubescere debeant, melius silendo ostendemus. Scire tamen debent unum esse vitium quod prius intrinsecus statum mentis dissipat, ac postmodum extrinsecus in membris ordinem actionis perturbat, sicut jam sæpius memorato Salomonis testimonio comprobatum est, ubi in apostata homine prius quidem mentis aversio atque defluxio præcessisse dicitur, ac postmodum contusio atque perturbatio actionis subsequuta memoratur. In eo enim quod dicitur: *Homo apostata vir inutilis (Prov. vii)*, notatur defluxio mentis, in eo autem quod dicitur, *graditur ore perverso, terit pede, annuit oculus, digito loquitur (ibid.)*, demonstratur confusio actionis. Hinc etiam est illud quod dicitur in libro Ecclesiastici: *Ex visu cognoscitur vir, et ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis et risus dentium et ingressus hominis enuntiant de illo (Eccl. xix)*. Quia videlicet per illud, quod foris sive bene sive male agitur, interior animi qualitas intuentium oculis patenter indicatur. Et idcirco oportet ut ad hanc perturbationem sedandam custodia disciplinæ opponatur, quæ unumquodque membrum ad suum officium restringat, quatenus dum alterum membrum operatur, alterum aut omnino quietum maneat, aut si forte ejus opera illi necessaria esse co-

et bene subjungitur, *non est solium filiae Chaldaeorum*; quia sæpe homo apud alios tanto magis despectus habetur, quanto magis apud seipsam per tumorem arrogantiae extollitur, ut impleatur illa sententia Veritatis qua dicitur: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et omnis qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv). De quo adhuc subinfertur cum dicitur: *Sede, tace, intra tenebras, filia Chaldaeorum, quia non vocaberis ultra domina regnorum* (Isa. xlvii). Magna etenim tunc hominem confusio sequitur, quando se ab aliis despici videt, etiam pro eo in quo ipse gloriatur. Sed quia lascivia et mollities amica est procacibus et superbis, increpata arrogantia, lasciviam etiam arguit cum subjungit: *Tolle molam, mole farinam, denuda turpitudinem, discooperi humerum, revela crura, transi flumina, quia ultra non vocaberis mollis et tenera* (ibid.). Quam sit ergo odibilis apud Deum lascivia et procacitas, ex hoc patenter ostenditur, quod Scriptura tam districta animadversione et dejectionem arrogantibus, et asperitatem mollibus superventuram comminatur. Hinc est rursus quod per eundem Isaiam contra lascivos et procaces dicitur: *Hæc dicit Dominus: Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant et plaudebant, ambulabant, et pedibus suis composito gradu incedebant, decalvabit Dominus verticem filiarum Sion* (Isa. iii). *Ambulabant extento collo et nutibus oculorum*, hic notatur arrogantia. *Ibant et plaudebant, ambulabant, et pedibus suis composito gradu incedebant*, hic notatur lascivia. Sequitur: *Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion*, hæc est pœna arrogantium. *Et Dominus crinem earum nudabit*, hæc est pœna lasciviorum. Et quia hæc vitia luxus pretiosarum vestium sequi solet, pœna quoque ejus subinfertur cum dicitur: *In die illa auferet Dominus ornatum calceamentorum et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoria, et inaures, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et pallia, linteamina, et acus, et specula, et sindones, et vitas, et theristra; et erit pro suavi odore, fetor; et pro zona, funiculus; et pro crispanti crine, calvitium; et pro fascia pectorali, cilicium* (ibid.). Ecce quam diligenter omnia

vanitatis insignia enumerat, ut hæc in quibus homines nullam vel admodum parvam culpam esse putant, quam districte a Deo pensentur, ostendat. Dissolutum et tardum Salomon arguit dicens: *Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam* (Prov. xxiv). *Usquequo piger dormies, usquequo de somno non consurgis?* (Prov. vi). *Paululum dormies, modicum dormitabis pauxillum manus conseres ut quiescas, et veniet quasi cursor egestas tua, et mendicitas tua quasi vir armatus* (Prov. xxiv). Et rursum: *Vade ad formicam, o piger, et considera*

vias ejus et disce prudentiam, quæ, cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, et congregat quod comedat in hieme (Prov. vi). Item de pigro: *Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger iis qui miserunt illum* (Prov. x). Et de dissoluto: *Manus fortium dominabitur, quæ autem remissa est, tributis serviet* (Prov. xii). Et iterum de pigro: *Vult et non vult piger, anima autem operantium impinguitur* (Prov. xiii). Rursum de dissoluto: *Qui molis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis* (Prov. xviii). Item de pigro: *Abcondit piger manum suam sub ascella, et laborat si ad os suum applicuerit eam* (Prov. xix). Item: *Desideria accidunt pigrum, noluerunt enim quidquam manus ejus operari* (Prov. xxi). Et iterum: *Dicit piger: Leo est in via, in medio platearum occidentus sum* (Prov. xxii). Item: *Sicut ostiam in cardine suo, sic piger vertitur in lecto* (Prov. xxvi). Et in libro Ecclesiastico de pigro, tardo et dissoluto dicitur: *In lapide luteo lapidabitur piger, et omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidabitur piger, et omnis qui tetigerit eum, excutiet manus suas* (Eccli. xxii). Multa sunt alia si enumerare velim, quæ ad increpationem, vel ad irrisionem horum in Scripturis dicuntur, de quibus hæc ad exhortationem præsentem vobis dicta sufficere possunt.

Citatus vel inquietus simul et turbidus gestus per Salomonem iterum reprehenduntur, ubi, sicut jam in superiori exemplo demonstravimus, de viro apostata dicitur: *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum et omni tempore jurgia seminat* (Prov. vi). Huic exemplo veniet perditio sua, nec habebit ultra medicinam. Quam sit enim perditioni proximus, ipse sua actione satis demonstrat, qui per inquietudinis vitium in semetipso pacem perdit etiam priusquam foris obsistentem inveniat. Et qua præcipitandus sit patet, si occasionem furoris invenerit, quem nullo turbante exterius sua intus levitas et impatientia ad furorem præcipitem rapit. Unde bene postquam inconstantiae et levitatis signa enumeravit, dicens: *Annuat oculis digito loquitur, terit pede*, novissime indicium furoris expressit, dicens: *Omni tempore jurgia seminat*. Quia, sicut dictum est, primum per levitatis vitium et inquietudinem pax internæ tranquillitatis dissolvitur, ac sic deinde agitata mens in foveam furoris præcipitatur. Quamvis enim id ipsum quod dixit, *graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur*, tam furoris quam inquietudinis signum sit, tamen hic esse solet ordo perditionis, ut primum homo per inquietudinem, constantiam gravitatis deserat, ac si tandem usque ad impatientiam furoris erumpat. Habet etiam hic gestus, id est citatus sive inquietus, cum molli ac procaci affinitatem, quia levitas aliquando lasciviam, aliquando impatientiam designat. Inquietus gestus lascivo et procaci concordat, sicut per Salomonem dicitur: *De fenestra domus meæ per cancellos prospexi, et vi-*

parvulos, considero vecordem juvenem, qui sit per plateas juxta angulum, et prope viam us alienæ graditur in obscuro, advesperante in noctis tenebris et caligine. Et ecce mulier rrit illi ornata meretricio, præparata ad cadas animas, garrula et vaga, quietis impatiens, valens in domo consistere pedibus suis; nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians, rehensumque deosculatur juvenem, et procaciu blanditur (Prov. vii). Statim eam sequitur si bos ad victimam ductus, et quasi agnus lassus et ignorans, et nescit quod ad vincula strahatur, donec transfigat sagitta secur ejus, ti si avis festinet ad laqueum, et nescit quia de culo animæ illius agitur; viæ inferi domus ejus, trantes interiora mortis (ibid.). Nemo ergo ceps putet parum relinquere eos qui contra plinam ad turpes motus, et inordinatas gestiones membra sua inflectunt, quia nunquam ptura tam severe istos exteriores corporis mon nobis reprehenderet, nisi omnis exterioris inis inhonesta figuratio et motio indecens, ab iori mentis corruptione manaret. Propterea tum valet disciplina ad coercendos pravos momimi, quatenus mala desideria dum per eusam disciplinæ stringuntur ne foras effluant, tan aliquando etiam interius surgere ac moveri uno desuescant. Quia igitur vitia gesticulationis descripsimus, ordo exigit, ut nunc quis sit in i gestu modus disciplinæ, definiamus, quod fortasse per singula facere non possumus, ma- amen expedit aliquid inde ad eruditionem di-, quam omnino silere. Primum ergo diligen- bservandum est, ut singula membra suum ant officium, neque usurpent alienum, deinde numquodque suum opus tam decenter ac mo- e impleat, quatenus per indisciplinam aspi- tium oculos non offendat. Nam in quolibet ho- peccetur, dignum reprehensione est, sive sci- membra inter se actus suos confundant, sive uod juste agere debent, recte non expleant. retio actionum in membris conservanda est, ut cet id agat unumquodque membrum ad quod im est, ut neque loquatur manus, neque os iat, nec oculus linguæ officium assumat. Sunt a quidam qui nisi buccis patentibus auscultare iunt, et quasi per os sensus ad cor influere at, palatum ad verba loquentis aperiunt. Alii d adhuc pejus est!) in agendo vel audiendo si canes sitientes linguam protendunt, et ad ulas actiones velut molam labia torquendo cir- ducunt. Alii loquentes digitum extendunt, su- ilia erigunt, et oculos in orbem rotantes, aut unda quadam consideratione defigentes, cu- am intrinsecus magnificentie conatus osten- t. Alii caput jactant, comam excutiunt, vesti- ta adaptando componunt, et latera cubitando, asque extendendo ridiculam satis ostentationis iam fingunt. Alii quasi ambæ aures ad au- dum factæ non sint, alteram tantum collo- rto voci venienti opponunt. Alii typum nescio

A quem figurantes, oculorum inter videndum alte- rum claudunt, alterum aperiunt. Alii majori ridi- culo dimidiato ore loquuntur. Sunt præterea mille larvæ, mille subsannationes et corrugationes na- rium, mille valgia et contortiones labiorum, quæ pulchritudinem faciei et decorem disciplinæ defor- mant. Est enim facies, disciplinæ speculum, cui tanto major custodia adhibenda est, quanto mi- nus si quid in ea peccatum fuerit, celari potest. Temperanda est igitur facies et mortificanda in gestu suo, ita ut nec proterve exasperetur, nec molliter dissolvatur, sed semper habeat et rigidam dulcedinem, et dulcem rigorem. Alii navigant bra- chiis incedentes, et duplici quodam monstro, uno et eodem tempore pedibus deorsum in terra am- bulant et lacertis sursum in aere volant. Quod est quæso monstrum hoc, quod simul in se fingit et hominis incessum, et navis remigium, et avis vola- tum? Libet in hoc, poeticæ illius subsannationis elogio proclamare:

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne.*

(HORAT. in Arte poet. v. 4-5).

Certe tale mihi videtur hoc portentosæ figurationis schema:

*.....Cujus velut ægri somnia venæ
Fingentur species, ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ.*

(Ibid. v. 7-10).

C Sed ne forte satiram potius quam doctrinam edere videamur (cum plurima adhuc enumeranda su- persint) modestiæ hic quoque oblivisci non debe- mus. Etiam sic fortassis negligentibus et indiscipli- natis quantum ipsi in his erubescere debeant, me- lius silendo ostendemus. Scire tamen debent unum esse vitium quod prius intrinsecus statum mentis dissipat, ac postmodum extrinsecus in membris ordinem actionis perturbat, sicut jam sæpius memorato Salomonis testimonio compro- batum est, ubi in apostata homine prius quidem mentis aversio atque defluxio præcessisse dicitur, ac postmodum contusio atque perturbatio actionis subsecuta memoratur. In eo enim quod dicitur: *Homo apostata vir inutilis* (Prov. vi), notatur de- fluxio mentis, in eo autem quod dicitur, *graditur ore perverso, terit pede, annuit oculus, digito lo- quitur* (ibid.), demonstratur confusio actionis. Hinc etiam est illud quod dicitur in libro Ecclesiastici: *Ex visu cognoscitur vir, et ab occurso faciei cognos- citur sensatus. Amictus corporis et risus dentium et ingressus hominis enuntiant de illo* (Eccl. xix). Quia videlicet per illud, quod foris sive bene sive male agitur, interior animi qualitas intuentium oculis patenter indicatur. Et idcirco oportet ut ad hanc perturbationem sedandam custodia disciplinæ op- ponatur, quæ unumquodque membrum ad suum officium restringat, quatenus dum alterum mem- brum operatur, alterum aut omnino quietum ma- neat, aut si forte ejus opera illi necessaria esse co-

gnoscutur, suo motu ad cooperandum illi decenter et ordinate moveatur. Ita ut nihil confuse, nihil præposterum in membris corporis agatur, sed ut sciat utrumquodque in quo alteri debeat succurrere, et in quo dum aliud movetur, se debeat quietum custodire. Est enim quasi quædam respublica corpus humanum, in quo singulis membris sua officia distributa sunt. Dum ergo unum membrum alterius membri officium inordinate sibi vindicat, quid aliud quam concordiam universitatis perturbat? Cumque aliud suo motu alterius motum impedit, certe illi quam natura moderatur, dispositioni contradicit. Prima igitur est custodia disciplinæ in gestu, ut unumquodque membrum in eo ad quod creatum est officia se contineat, neque alterius membri ministerium sui admistione confundat. Id est, ut oculi videant, aures audiant, nares olfaciant, os loquatur, manus operentur, pedes ambulent, quatenus neque transmutentur officia membrorum neque inordinate permisceantur.

Secunda est custodia disciplinæ in gestu, ut unumquodque membrum id quod facit, eo modo atque mensura faciat quo faciendum est, id est nec plus nec minus, nec aliter quam oportet, faciat. Quatenus in actu suo sic et dirigatur et moveatur, ut in nulla unquam parte temperantiæ limitem aut formam honestatis excedat, hoc est (ut id paucis exemplis probemus) ridere sine apertione dentium, videre sine defixione oculorum, loqui sine extensione manuum et intentione digitorum, sine contorsione labiorum, sine jactatione capitis, sine elevatione superciliarum; incedere sine modulatione gressuum, sine gesticulatione scapularum; sedere sine divaricatione crurum, sine alterutra superjectione pedum, sine extensione vel agitatione tibiæ, sine alterna accubitatione laterum, jacere sine disjectione membrorum. Et ut tandem de hac parte finem loquendi faciamus, gestus hominis in omni actu esse debet graciosus sine mollitie, quietus sine dissolutione, gravis sine tarditate, alacer sine inquietudine, maturus sine protervia, et sine turbulentia severus. Mollem gestum temperat turbidus, et turbidum mollis, dissolutum procax, procazem dissolutus, citatus tardum, et tardus citatum, quia inter vitia contraria medius limes virtus est. Hæc de gestu ad præsentem doctrinam dicta sufficiant. Si qui vero tam duricordis fuerint, ut his admonitionibus informari nequeant, illos quidem acrioribus stimulis urgeri oportet, ut quod sponte facere nolunt, faciant vel inviti. Scio enim quam difficile sit, cor malitia induratum ad formam disciplinæ et speciem honestatis incurvare, sed necesse est ut dura materia cum facile ad formam non flectitur, ei et acrioris flammæ incendium et mallei gravioris tussio adhibeatur.

CAP. XIII. *De disciplina in locutione servanda: et primo quid loquendum.*

In locutione quinque res sunt observandæ, hoc est quid dicatur, cui dicatur, ubi dicatur, quando dicatur, quomodo dicatur. Quid autem dicendum sit,

hoc primum generali distinctione discernitur, ut videlicet nunquam in sermonibus disciplinatis otiosa adhibeantur. Otiosa autem sunt omnia, quæ sunt aut nociva, aut inhonesta, aut inutilia. Inutilia autem sunt, quæ nec loquentibus, nec audientibus prosunt. Inhonesta sunt, quæ vel illius qui loquitur, vel illius cui loquitur, vel illius de quo loquitur dignitati non conveniunt. Nociva sunt quæ suis suasionibus animos auditorum sive ad errorem sive ad pravitatem inducunt. Hæc autem tria, id est nociva, inhonesta, inutilia, duobus modis discerni possunt, id est secundum qualitatem rerum de quibus locutio sit, et secundum qualitatem personarum per quas, vel ad quas, vel de quibus locutio fit. Qualitas personarum quatuor modis consideratur, id est secundum ætatem, secundum scientiam, secundum officium, secundum conditionem. Secundum ætatem, quia aliud convenit locutionibus senum, aliud locutionibus juvenum. Secundum scientiam, quia aliud convenit locutionibus sapientium, aliud locutionibus simplicium. Secundum officium, quia aliud convenit locutionibus eorum qui negotia exteriora tractant, aliud locutionibus eorum qui secretioris vitæ quieti et studio contemplationis invigilant. Secundum conditionem ac statum, quia aliud convenit locutionibus eorum qui sunt prælati, aliud locutionibus eorum qui sunt subditi. Senes loqui debent de discretione bene consulendi. Juvenes de instantia benefaciendi. Sapientes de mysteriis Scripturarum. Simples de exemplis honorum operum. Ii qui exteriora tractant negotia, de solertia acquirendi, ii qui quietam vitam ducunt, de disciplina vivendi. Prælati de provisione rerum, subjecti de obedientia præceptorum. Et unusquisque qui loquitur secundum qualitatem personæ suæ, qualitatem materiæ inquirat congruam de quo loquatur.

CAP. XIV. *Cui loquendum.*

Sequitur ut postquam elegerit homo quid dicat, etiam cui dicat diligenter attendat. Quia sicut ait quidam sapiens: *Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno (Eccl. xxii).* Et iterum: *Cum stulto ne multum loquaris, et cum insensato ne abieris (ibid.).* Et Salomon dicit: *Qui arguit impium, generat maculam sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit. Argue sapientem, et diliget te. Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia. Doce justum, et festinabit accipere (Prov. ix).* Sed rursus in libro Ecclesiastico de discretione loquendi dictum est: *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate et cum injusto de justitia, et cum muliere de iis quæ æmulatur, cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione (Eccl. xxxvii).* Ubi intelligi datur quod boni pravorum colloquia aliquando appetere, aliquando vitare debent. Appetere debent boni pravorum colloquia, quando et sua

atione illos sperant posse corrigi, et tantum a stabilitate confidunt, ut non timeant ex a prava suggestionem corrumpi. Quando vero um duritiam et suam infirmitatem consi-; expedit eis ut fugiant, ne dum illos non admonitionibus suis corrigere, paulatim ipsi ad pravitatem illorum declinare. Cum propter nostri ædificationem loquimur, cum quamur quorum doctrina possimus ad vir- instrui. Cum autem propter ædificationem ai loquimur, cum illis loquamur quos spera- er nostram exhortationem a pravitate sua emendari. Alioquin et sapientes velle docere, ia est, et obstinatos corripere, insipientia. et injuriosus proximo est, qui meliori non et reverentiam, et injuriosus sibi est, qui non lat sed provocat erga se insipientis vesa- ergo qui cum alio loquitur primum conside- um propter se an propter illum loquatur. Si r suam utilitatem loquitur, videat ut ille ta- de cujus colloquio utilitas sibi provenire Si propter illum loquitur, caveat ne talis , qui vel sua exhortatione non indigeat, vel nalo obstinatus, ut exhortatione alterius cor- non permittat. Si ergo sic est, nunquam nisi nostri vel ad aliorum eruditionem loqui us, et in ipsa nostra locutione talem discre- i servare, ut semper studeamus et a sapien- is discere, et minus doctos (ita duntaxat si se patiantur) studeamus erudire. Et sicut in- ando, de illo potissimum quod nos magis C verba facimus, sic docendo, illud quod ma- rsonæ auditoris congruit proferre debemus, tra vitium quod in eo sanare cupimus, com- i nostri sermonis remedium opponamus, idmodum supradictum est : *Cum irreligioso ctitate, cum injusto de justitia, cum pigro lta operatione loquendum esse.* Facile ergo loquendum agnoscimus, si id quod dicitur sit diligenter consideremus, quia id profecto que magis dici convenit, quod ad illud, in ose plus laborat, malum sanandum consilio odiori occurrit. Verbi gratia, quando con- um laudare volumus, ad pusillanimes non ad nos sermonem nostrum dirigere debemus, um vitium superbiæ sub prætextu constan- nunquam se contegat, si cæperimus super- idare constantiam, dum eos ad virtutem hor- edimus, amplius in suo vitio confirmamus. temur ergo ad constantiam timidos, ad tin superbos, ad frugalitatem prodigos, ad litatem avaros, ad humanitatem parcos, ad atem gulosos, ad consilium temerarios, ad em zeli tepidos, ad silentium verbosos, ad m exhortationis nimis tacitos, ad alacrita- egnas, ad mansuetudinem impatientes, ad am negligentes, ad indulgentiam crudeles, ad andiam procaces, ad quietem præcipites, ad antiam incautos, ad sollicitudinem obliviosos, modestiam inverecundos, et omnino quid- dicere volumus cui dicendum sit, ex ipsa nostri sermonis qualitate colligamus.

CAP. XV. *Ubi loquendum.*

Sequitur tertia discretio loquendi, ut cum ali- quid dicere volumus, prius ubi illud dici conveniat consideremus. Nam quædam sunt loca, in quibus perpetuum silentium servandum est. Quædam ve- ro in quibus humanos sermones, id est confabula- tiones ad alterutrum edere non licet, exceptis iis verbis quibus homo cum Deo et ad Deum loquitur quando vel in orationibus vel in lectionibus sive in hymnis et canticis manifeste vel occulte prola- tis Deo famulatur. Unde et beatus Augustinus in *oratorio nihil agendum esse dicit, præter id ad quod factum est.* Sunt item alia loca in quibus pro disciplina et instructione morum verba habenda sunt; quædam iterum in quibus de intelligentia et expositione Scripturarum collationes (cum di- sciplina tamen et reverentia, hoc est sine conten- tione et clamore et qualibet turpitudine verborum) haberi possunt. Postremo sunt alia loca in quibus magis loquendi licentia laxatur, ita ut non solum de spiritualibus rebus, sed etiam de exteriorum dispositione et provisione sermones admittantur. Loca in quibus vana et superflua dici debeant, invenire non possum. Neque igitur in divinis et sacratis locis confabulationes inducere, neque in illis locis ubi de disciplina agendum est, quæstio- nes aut contentiones verborum ventilare neque in illis ubi de intelligentia divinarum Scripturarum tractandum est, exteriora negotia admiscere debe- mus, nec ea quæ sunt paucis revelanda, in mani- festo propalare.

CAP. XVI. *Quando tacendum et quando loquendum.*

Quarta loquendi discretio est quando quid di- cendum sit attendere. Est tempus quando nihil, et est tempus quando aliquid dicendum est, nullum vero tempus quando dicenda sunt omnia. Tem- pus est quando nihil dicendum est, quia tempus tacendi; et tempus quando aliquid, quia tempus loquendi, tempus vero quando omnia, nunquam, quia sicut idem Salomon ait : *Mala aurea in lec- tis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo (Prov. xxv).* Habet igitur omne verbum tempus suum quando proferri debeat, tempus quando taceri. Quando autem loquendum sit, melius ostendemus, si prius quando tacendum sit de- monstremus. Tempus enim tacendi tempus loquen- di debet præcedere, quia prius per silentium tem- pore tacendi discitur, quod postea per verbum tem- pore loquendi proferatur. Propterea non ait Salo- mon : *Tempus loquendi et tempus tacendi, sed tempus tacendi et tempus loquendi (Eccli. iii),* quia prius, sicut dictum est, in silentio forma loquendi sumitur, quæ postmodum tempore loquendi in voce teneatur. Aliquando tacere debemus propterea quod alter prior loqui cæpit, ne forte si sermonem ejus verborum nostrorum prolatione interrumpimus, et eum qui loquitur, et eos qui audiunt pariter offen- damus. Aliquando tacendum est propterea, quia ad id quod dicere volumus, animos auditorum pa- ratos adhuc non esse consideramus. Aliquando tacendum est propter multiloquium vitandum, vel

etiam propterea quod ipsi qui locuturi sumus, nondum apud nosmetipsos congruam loquendi formam invenimus, quia profecto animus auditorum magis offenditur, si sermo qui ædificare debet, confusus et inordinatus proferatur. Aliquando tacendum est propterea quod ii, qui præsentibus habentur, nequaquam tales sunt, ad quos verbum debeamus facere, quod duobus modis fieri potest, scilicet dum vel reverentia dignitati personæ impenditur, vel malitia incorrigibilis atque ideo indigna admonitione existimatur. Singula hæc exemplis Scripturarum probare possumus, quia non uno sed multis singula quæque confirmari Scripturarum testimoniis invenimus. Quod sermonem eorum qui priores nobis loqui cœperant, non debeamus interrumpere, sed semper loquentes alios et præcipue eos qui utilia et recta loquuntur, propter custodiam disciplinæ reverenter sustinere atque expectare, sanctus Job nobis ostendit, qui cum de sua disciplina et de aliorum erga se reverentia loqueretur, inter cætera sic ait: *Qui me audiebant, expectabant sententiam meam; et intenti tacebant ad consilium meum, verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum* (Job xxix). Item sæpe propter infirmitatem auditorum tacendum esse, Dominus suo exemplo docet; qui, cum apostolos adhuc imbecilles et ad sublimioris doctrinæ eruditionem impares aspiceret ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo* (Joan. xvi). Item aliquando tacendum esse propter præcipationem loquendi vitandam, Salomon in Proverbiis ostendit, dicens: *In multiloquio peccatum non deerit, qui autem moderatur labia sua prudentissimus est* (Prov. x). Item: *Labia justi considerant placita, et os impiorum perversa* (ibid.). Item: *Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat et confusione dignissimum* (Prov. xviii). Item in libro Ecclesiastico: *Ne ventiles te in omnem ventum, et non eas in omni via, sic enim peccator probatur in duplici lingua. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei ut intelligas, et cum omni sapientia proferas responsum verum. Si est tibi intellectus, responde proximo; sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato* (Eccli. v). Item sæpe propter reverentiam personæ tacendum esse, in eodem demonstratur cum dicitur: *Priusquam interroges ne vituperes quemquam, et cum interrogaveris corripe juste. Priusquam audias ne respondeas verbum, et in medio seniorum ne adjicias loqui* (Eccli. xi). Item sæpe, propter malitiam auditorum tacendum esse, Salomon docet, dicens: *In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquii tui* (Prov. xxiii). Item: *Ne contendas cum pessimis: et ne æmuleris impios* (Prov. xxiv). Item: *Vir sapiens si cum stulto contenderit, sive irascatur sive rideat, non inveniet requiem* (Prov. xxix). Quisquis hæc impedimenta loquendi cavere voluerit, facile fortassis et sine difficultate quando sit loquendum agnoscet, si tamen hoc attendit, quia aliud tempus est quando ei qui voluerit loqui con-

ceditur, aliud est tempus quando ei qui noluerit loqui pro culpa reputatur. Sapiens autem æque cavet, vel ne eo tempore quando loqui debet, per negligentiam sileat, vel ne omni tempore quando loqui licet, per licentiam concessam in multiloquium cadat. Recte ego tempus loquendi discernitur, si homo nec unquam quando loqui debet, sileat, nec semper quando licet, loquatur. Restat nunc ut, postquam ostendimus quid vel cui et ubi et quando loquendum sit, etiam qualiter loquendum sit, demonstramus.

CAP. XVII. *Quomodo loquendum sit.*

Qualitas, id est motus loquendi in tribus constat, hoc est quo gestu, quo sono, qua significatione quid dicatur. Disciplina jubet ut loquentis sit gestus modestus et humilis, sonus demissus et suavis, significatio verax et dulcis. Modestiam debet habere gestus loquentis, ut nec inordinate, nec impudice, nec turbulenter inter loquendum membra moveat, neque oculorum nutibus, aut indecenti conformatione sive transmutatione vultus, placorem sui sermonis imminuat. Humilis debet esse gestus loquentis, ut apud auditores gratiam sermo ejus inveniat. Sonus loquentis esse debet demissus, ne strepitu, et immoderata clamositate auditores suos aut injuste terreat aut juste offendat. Suavis debet esse, ne prolationis asperitate tanto fiat animis audientium onerosior, quanto ad aures durior venit, et injucundior. Significatio, id est sententia sermonis, ideo debet esse vera, quia fallax verbum etiam si facunde aut compositè dicitur, nihilominus tamen ab auditore aut noxium aut otiosum (si fuerit intellectum) reputatur. Sed et cum veritate necesse est, ut sermo loquentis dulcedinem habeat, quia sæpe etiam veritas auditori amara efficitur, si aut sine ratione, aut sine dilectione, hoc est, vel importune, vel impie contra cum proferatur. Singula hæc Scripturæ sacræ testimoniis comprobemus. Quod habitus indisciplinatus sermonem contemptibilem faciat, Salomon ostendit, dicens: *Non decent stultum verba composita* (Prov. xvi). Et iterum: *Non est speciosa in ore stulti parabola* (Prov. xvii). Et iterum: *Fons vitæ eruditio possidentis; doctrina stultorum futuitas* (Prov. xxvi). Et iterum: *Doctrina sua noscitur vir, qui autem vanus, et excors est, patebit contemptui* (Prov. xii). Item: *Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola* (Prov. xxvi). Quod vero typus elationis sermonem hominis ingratum auditoribus reddat, Salomon iterum testatur, dicens: *Excelsa stulto sapientia in porta non aperiet os suum* (Prov. xxiv). Et iterum dicit: *Cum obsecrationibus loquetur pauper, et dives effabitur rigide* (Prov. xviii). Quantum autem sermo clamosus a disciplinatis cavendus sit, ipse auctor disciplinæ ostendit, de quo per Isaiam scriptum est: *Non clamabit neque accipiet personam neque audietur foris vox ejus* (Isa. xlii). Verbum autem asperum, et rixosum omnino sermonibus disciplinatis secludendum esse, per eundem probatur cum dicitur: *Labia stulti immiscent se rixis,*

ejus jurgia provocat (Prov. xviii). De verbo mendacii quantum sit cavendum, idem ipse uat, dicens: *Testis falsus non erit impunitus, neque mendacia loquitur, non effugiet* (Prov. vi). Sed et verbum dulce, quantum valeat in sermone, liber Ecclesiasticus patenter demonstrat licet: *Verbum dulce amicos multiplicat, et iras mitigat, et lingua eucharis in bono viro dat* (Eccl. vi).

XVIII. *De disciplina in mensa servanda, et primo in habitu et gestu.*

Mensa est duplex custodia disciplinæ. Ibi debet homo servare disciplinam in habitu et disciplinam in cibo suo. Disciplinam in habitibus modis, in disciplina tacendi, in disci- videndi, in disciplina continendi sese. Tacitas inter epulas necessaria est idcirco, quod lingua quæ omni tempore prona ad peccabitur, periculosius cum per crapulam innata fuerit, ad loquendum relaxatur. Propterea dives qui inter epulas loquacitati servit, post in inferno positus vehementius in lingua loquitur (Luc. xxvi). Custodia oculorum inter epulopterea necessaria est; quia non deceat ibi ipse, ut vagos homo habeat oculos, neque se, et (ut amplius aliquid dicam) impudenter se apud alios aguntur circumlustrando proferat, sed ut potius pudice demissis luminibus tantum quæ sibi anteposita et apposita sunt dat. Custodia quoque continendi sese ibi necessaria non est, quatenus videlicet neque in habitu neque in gestu indecens aliquid aut inhonestum agatur. Nihil cum strepitu aut tumultu fiat, omnia membra cum modestia, et tranquillitate disciplina contineantur. Non sicut quidam fatentur, qui cum ad sedendum assederint, inquietam agitatione et confusione membrorum incontinentiam animi sui designant. Caput excutunt, brachia exerunt, manus in altum expandunt, pedes sine magna turpitudine quasi totum epulum in se absorbent, ingentes quosdam conatus in se ostentus satis indecoros ostendunt. Anhelant, et irascunt præ angustia, ita ut existimes eos alium ventri patientiorem aditum querere, quod angustia faucium non possit esurienti stomacho sufficientem abundantiam ministrare. In uno loco sedentes, oculis, et manibus quæ prope, pedes longe, omnia circumcurrunt, simul panes minuunt, vinam in calices, et pateras effundunt, pedes in gyrum circumducunt, et velut rex superbum civitatem assultum facturum, dubitant primum expugnationem aggrediantur, dum illi in omni parte irruptionem facere concupiscunt. Plus justo fortassis ista dicentes, verecundum oblitum sumus, sed nescit aliquando impudentiam excusare, nisi fuerit manifeste confusa. His igitur modis debet quisque inter epulas continere disciplinam in semetipso, videlicet ut et iram suam a loquacitate restringat, et oculos a circumspectione cohibeat, et ut cætera membra omnia cum modestia et quiete contineat.

CAP. XIX. *De triplici observatione disciplinæ in cibo, et primo quid comedendum.*

Sequitur etiam triplex observatio disciplinæ in cibo, observatio in eo quid sumat, observatio in eo quantum sumat, observatio in eo quomodo sumat. Observatio in eo quid sumat, id est ut neque nimis pretiosa et delicata expetat, nec nimis rara et insolita requirat, nec nimis laute et accurate præparata concupiscat. In primo enim luxus arguitur, in secundo curiositas, in tertio superstitio notatur. Sunt namque quidam quorum fauces satis ridicula infirmitate ægrotant, quæ nisi pingua et delicata deglutire non possunt. Et si quando eis parci aut frugales cibi oblatis fuerint, statim aut indigestionem stomachi aut pectoris siccitatem, aut obriptionem capitis, aut si qua sunt talia, ad frivolas excusationes prætendunt. Alii delicias et luxum ciborum magna constantia aspernantur, sed ab eis iterum non minori aut tolerabili petulantia communium ciborum usus omnino despicitur. Nova quædam et insolita ciborum genera excipiunt, ita ut sæpe propter unius ventrem hominis per omnes circum pagos turba famulorum discurrat, et vix tandem vel ignotas de desertis procul montibus radices evellendo vel pauculos de imis gurgitibus profunda scrutatione pisciculos trahendo, sive intempestiva de arenis rubetis arbusta colligendo, unius appetitus petulantiam compescere queat. Et sane mihi non satis patere potest, quod vitium istos exagitet, nisi forte quia per quandam animi insolentiam multos in suo obsequio occupari gaudent, sive quia per tumorem elationis cæteris omnibus quantum cibo dissimiles videri volunt. Alii superstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent, infinita decoctionum et frixurarum et condimentorum genera excogitantes, modo mollia, modo dura, modo frigida, modo calida, modo elixa, modo assa, modo pipere, modo allio, modo cumino, modo sale condita, secundum consuetudinem prægnantium mulierum desiderantes. Hi profecto non solum arguendi sed etiam deridendi sunt, qui quasi cauponnes ad omnem clepsydram eliciendi gustus gratia palatum extendunt. Igitur contra hæc vitia sananda necessarius est rigor disciplinæ, qui istas gulæ petulantias intra certum litem cohibeat, quatenus se neque ad immoderatas delicias, neque ad novitates, neque ad superstitiosas præparationes ciborum appetendas diffundat.

CAP. XX. *Secundo, quantum comedendum.*

Deinde sequitur custodia disciplinæ in eo quantum quis sumere debeat, cujus mensura hæc mihi esse videtur, ut neque contra honestatem neque supra necessitatem. Non omnis venter idem capit, alius sic contentus, alius vero sic. Cui minus sufficit, iste priusquam ad turpitudinem edacitatis perveniat, in superfluitatem offendit; cui multum opus est, in eo sæpe honestas comedendi læditur, etiam priusquam ad superfluitatem veniatur. Ergo ille cui parum satis est, magis superfluitatem

caveat; ille vero cui multo opus est, magis ad honestatem attendat, quia neque ille nisi temperantiae metas transierit, ad turpitudinem veniet, neque iste nisi prius honestatis oblitus fuerit, in superfluitatem impinget.

CAP. XXI. *Tertio, quomodo comedendum.*

Postremo est observatio in cibo, quomodo quis cibum sumere debeat. Hoc est quam munde et quam temperate. De immunditia comedendi pauca exempla proferre sufficiat, ut dum in quibusdam suis partibus cernitur, facile per similitudinem ubique caveatur. Quidam inter comedendum dum scutellas exonerare volunt, quadrata ferculorum frusta adipem sive saginam superroratam distillantia mensalibus involvunt aut super injiciunt, donec iterum evisceratis interioribus ea quae remanserant, in pristinum locum reponant. Alii bibentes, digitos mediotenus poculis immergunt. Alii unctas manus ad vestimenta sua detergentes, rursus ad cibaria tractanda redeunt. Alii nudis ar-

ticulis coclearis vice olera sua piscantur, ita ut in eodem jure et manus ablutionem et venter refec-tionem quærere videatur. Alii semicorrosas crustas et præmorsas collyridas cibariis iterando infigunt, et reliquias dentium suorum offas facturi in poculis demergunt. Hæc, sicut supra diximus, dicentibus erubescenda fuerant, si a facientibus præsumpta non fuissent. Nunc autem sustineat in audiendo verecundiam, qui noluit in faciendo habere disciplinam. Verumtamen hæc de immunditia indisciplinate manducantium ad exemplum dicta sufficiant. Temperantiam manducandi intelligimus in eo, si tractim homo et non cum nimia festinatione comedat; ubi nos quidem quantum fieri potest modum et mensuram omnes tenere suademus, legem tamen nullam dare præsumimus, quia, sicut jam supra diximus, alius sic et alius sic. Hæc vobis, fratres, de scientia et disciplina interim nos diximus: Bonitatem vero orate ut vobis det Deus. Amen.

SOLILOQUIUM DE ARRHA ANIMÆ.

PROLOGUS

Dilecto fratri G. cæterisque servis Christi Hameris levæ degentibus H. qualiscunque vestræ sanctitatis servus, in una pace ambulare, et ad unam requiem pervenire. Soliloquium dilectionis, quod de Arrha animæ inscriptum est, nisi charitati vestræ, ut discatis ubi vos oporteat verum amorem quærere, et quemadmodum debeatis corda vestra spiritualium studio meditationum ad superna gaudia excitare. Hoc ergo, frater charissime, rogo, ut cum cæteris in memoriam mei suscipias, nec quod specialiter tibi mittitur, cæteros excludat, nec quod communiter omnibus datur, muneris prærogativam immi-nuat. Nolo vos hic provocare colore dictaminis, sed quia celare non potui meæ erga vos affectum devotionis. Salutate fratrem B. et fratrem A. et omnes alios, quorum nomina, etsi ego in præsentis sigillatim enumerare non valeo, omnia tamen in libro vitæ conscribi exopto. Valet.

SOLILOQUIUM DE ARRHA ANIMÆ.

Interlocutores sunt homo et anima.

HOMO. Loquar secreto animæ meæ, et amica confabulatione exigam ab ea quod scire cupio. Nemo alienus admittetur, sed aperta conscientia soli verba conferemus. Sic enim nec mihi timor erit occulta quærere, nec illi pudor vera respondere.

Dic mihi, quæso, anima mea, quid est quod super omnia diligis? Ego scio, quod vita tua dilectio est et scio quod sine dilectione esse non potes. Sed velim mihi sine verecundia confitearis, quid inter omnia diligendum elegeris? Dicam adhuc, ut manifestius intelligas quid te interrogem. Aspice mundum, et omnia quæ in eo sunt; multas ibi species

C pulchras et illecebrosas invenies, quæ humanos affectus illiciunt, et secundum varias utentium delectationes ad fluendum se desideria accendunt. Habet aurum, habent lapides pretiosi fulgorem suum, habet decor carnis speciem, picta tapeta et vestes fucatæ colorem. Infinita sunt talia. Sed hæc cur tibi enumerem? Ecce et tu novisti omnia, vidisti pene singula, experta plurima. Multa jam te vidisse recolis, et adhuc multa vides, in quibus quod dico experiri et comprobare possis. Dic ergo obsecro mihi, quid de his omnibus unicum tibi feceris, quod singulariter amplecti, quo semper perfrui velis?